УДК 378:811.111
DOI https://doi.org/10.32689/maup.philol.2022.2.6

Олена ПОНОМАРЕНКО
кандидат філософських наук, доцент кафедри англійської мови для нефілологічних спеціальностей, Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара,
пр. Гагаріна, 72, Дніпро, Україна, 49010
ORCID: 0000-0003-2890-3853

Євгенія КОСТИК
кандидат педагогічних наук, доцент, заступник завідувача кафедри іноземної філології, перекладу та методики навчання з наукової роботи, Університет Григорія Сковороди в Переяславі,
вул. Сухомлинського, 30, Переяслав, Україна, 08401
ORCID: 0000-0002-7611-0770

Olena PONOMARENKO
PhD in Philosophy, Associate Professor at the Department of English Language for Non-philological Specialities, Oles Honchar Dnipro National University,
Gagarina Avenue, 72, Dnipro, Ukraine, 49010
ORCID: 0000-0003-2890-3853

Yevheniia KOSTYK
PhD in Pedagogy, Associate Professor, Deputy Head of the Department of Foreign Philology, Translation and Methods of Teaching for Scientific Work, Hryhorii Skovoroda University in Pereiaslav,
Str. Sukhomlynskyi, 30, Pereiaslav, Kyiv region, Ukraine, 08401
ORCID: 0000-0002-7611-0770

ПРОБЛЕМИ ІНТЕРФЕРЕНЦІЇ У ВИКЛАДАННІ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ ЯК ДРУГОЇ ІНОЗЕМНОЇ У ЗВО

PROBLEMS OF INTERFERENCE IN TEACHING ENGLISH AS A SECOND FOREIGN LANGUAGE IN HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS

Стаття присвячена проблемам інтерференції на фонетичному рівні у викладанні англійської мови як другої іноземної у закладах вищої освіти. У дослідженні інтерференція трактується як втручання елементів однієї мовної системи на іншу при мовному контакті. Мета дослідження полягає у виявленні на фонетичному рівні впливу німецької мови як першої іноземної у вивченні англійської як другої іноземної мови. Доведено, що результат цього втручання можуть бути як негативним, так і позитивним, що сприяє адекватному перекладу та взаєморозумінню. Увага авторів статті зосереджена головним чином на явищі негативної інтерференції на фонетичному рівні, її прогнозуванні та попередженні. У статті для подолання цього явища пропонується використовувати міжмовні зіставлення та вербальні пояснення складних мовних ситуацій. Автори статті припускають, що врахування фактора інтерференції стосовно англійської мови як другої іноземної мови дозволяє попередити помилки, скоротити їх кількість і тим самим полегшити процес навчання, що відповідає завданням інтенсифікації навчального процесу. Слід зазначити, що всі перелічені у статті випадки фонетичної інтерференції систем англійської та німецької мов характерні, як правило, для початкового етапу навчання другої іноземної мови і що з появою у студентів стійких правильних умінь та навичок вимови та побудови мови ці прояви інтерференції поступово витісняються з мови студентів на просунутому етапі. Автори статті вважають, що невід'ємним завданням викладача є навчання студентів працювати над особливостями не тільки мови, що вивчається, а й над елементами систем двох мов, що належать до однієї мовної групи.

Ключові слова: *вимова, інтерференція, міжмовні зіставлення, просодія, фонетичний рівень.*

The article is devoted to the problems of interference at the phonetic level in the teaching of English as a second foreign language in institutions of higher education. In the study, interference is interpreted as the interference of elements of one language system into another during language contact. The purpose of the study is to reveal the influence of German as a first foreign language on the study of English as a second foreign language at the phonetic level. It has been proven that the result of this intervention can be both negative and positive, contributing to adequate translation and mutual understanding. The attention of the authors of the article is mainly focused on the phenomenon of negative interference at the phonetic level, its prediction and prevention. In order to overcome

© Костик Є., Пономаренко О., 2022

this phenomenon, the article proposes to use interlingual comparisons and verbal explanations of difficult situations. The authors of the article suggest that taking into account the interference factor when learning English as a second foreign language makes it possible to prevent errors, reduce their number and thereby facilitate the learning process, which meets the objectives of intensifying the educational process. It should be noted that all the cases of phonetic interference of the English and German language systems listed in the article are typical, as a rule, for the initial stage of teaching a second foreign language, and that as students develop stable correct pronunciation and speech construction skills, these manifestations of interference are gradually forced out of speech of students at an advanced stage. The authors of the article believe that an integral task of a teacher is to teach students to work on the features of not only the language being studied, but also on the coinciding elements of the systems of the two languages being studied.

Key words: *interference, interlingual comparisons, pronunciation, prosody, phonetic level.*

Постановка проблеми. В умовах міжнародних контактів, що розширюються і поглиблюються у діловому та суспільному житті сьогодні особливу важливість набуває проблема міжкультурної комунікації в цілому та мовної підготовки студентів вузів зокрема. Поняття мовної інтерференції тісно пов'язане з багатьма областями як лінгвістики, так і інших наук (психології, соціології, культурології тощо). У лінгвістичній парадигмі інтерференція вивчалася та вивчається структурною лінгвістикою, теорією мовних контактів, психолінгвістикою, нейролінгвістикою, порівняльно-типологічним мовознавством, соціолінгвістикою, лінгвокраїнознавством тощо [2; 4; 9].

Мовознавець Д. Кристал у своїй роботі «A Dictionary of Linguistics and Phonetics» [5, с. 249] наголошує, що мови перебувають у контакті за умов послідовного їх використання окремим індивідом, тобто білінгвом. Таким чином, ситуацію вивчення чужої мови доцільно віднести до ситуацій мовних контактів відповідно до сучасніших джерел. Вчені стверджують, що «будь-яка ситуація контакту мов передбачає їхнє взаємне освоєння носіями для нормалізації комунікації» [5, с. 23].

Хоча визначення інтерференції варіюється в залежності від дослідника та школи, до якої він належить [10], при вивченні іноземних мов інтерференцією зазвичай трактують як вплив однієї або декількох мов на мову індивіда, який використовує обидві мови (або всі декілька) [8, с. 6–7]. Проте деякі дослідники, які працюють у галузі вивчення іноземних мов, уникають цього терміну, стверджуючи, що він «несе негативну конотацію», і пропонуючи замість нього термін «перенесення» («transfer»). Останнім часом обидва терміни часто використовуються в одному значенні [7, с. 17; 8, с. 14].

Інтерференція завжди присутня у вигляді, як правило, «неусвідомленого перенесення білінгвом елементів однієї зі своїх мов (рідної, наприклад) у ту, якою він в даний момент розмовляє, таким чином стикаються дві мовні системи, і для адресата повідомлення це сприймається у вигляді незвичайної у разі інтонації, акценту, неправильного закінчення, дивного порядку слів чи незрозумілої лексичної комбінації чи метафори» [7, с. 21]. Таким чином, інтерференція проявляється на всіх рівнях мови: фонетичному, фонологічному, морфологічному, семантичному, синтаксичному, лексичному [8, с. 146].

Аналіз останніх досліджень. Незважаючи на давню історію досліджень, явище інтерференції як одного з аспектів мовних контактів залишалися в тіні довгий час. Вчені описували природу мовних контактів та їх можливих наслідків та аспектів, довівши у своїх роботах, що мовні контакти існують з початку переселення народів із соціальних, політичних, економічних та інших причин [4; 6; 11]. У свою чергу структуралізм переважно звертався до внутрішніх змін у системі мови, вважаючи важливішим вивчення його структури як ідеального об'єкта, у відриві від самих носіїв та зовнішніх проявів мови [7]. Німецькі дослідники вивчали інтерференцію в аспекті перекладу [9] та навіть у аспекті красномовства [1]. Розвідки вітчизняних та зарубіжних лінгвістів присвячені, як правило, дослідженню інтерференції на прикладі рідної мови та іноземної, однак відсутні роботи, у яких розглядається інтерференція під впливом німецької мови як базової на англійську у фонетичному аспекті.

Мета дослідження полягає у виявленні впливу німецької мови як першої іноземної у вивченні англійської як другої іноземної мови на фонетичному рівні мови.

Виклад основного матеріалу. Сьогодні відчувається істотний вплив англійської мови як засобу міжнародного спілкування, масової інформації, комп'ютерних технологій, тому викладання англійської мови має постійно вдосконалюватись. Для того, щоб у процесі міжкультурної комунікації не сталися небажані збої та непорозуміння, у майбутніх лінгвістів необхідно формувати міжкультурну компетенцію. Проблема взаємодії мов пов'язана з таким явищем, як мовна інтерференція, яка має місце у разі використання або перенесення елементів системи однієї мови до системи іншої мови суб'єктом-білінгвом.

Під час вивчення другої іноземної мови у студентів відзначається тією чи іншою мірою «опора» на першу іноземну мову, що в результаті призводить до порушень системи та норми другої мови, до появи інтерференції. Система первинної мови сприймається як джерело інтерференції, секундарної – як її об'єкт [2, с. 57].

У ЗВО України при вивченні кількох іноземних мов, як правило, перевага надається мовам однієї мовної групи, тобто студенти, які вивчають німецьку мову як першу іноземну, обирають як другу іноземну мову англійську. Однак німецька та англійська мови мають багато відмінностей, які є причиною виникнення мовної інтерференції, а тому німецька мова може виступати джерелом інтерференції стосовно англійської мови.

Причиною цього є вже сформована система навичок та умінь у галузі першої іноземної мови. При розгляді процесу оволодіння англійською мовою як другою іноземною на базі німецької як першої іноземної зафіксовано прояв інтерферуючого впливу першої іноземної мови на всіх рівнях мови: фонетичному, граматичному, лексичному, синтаксичному. Це результат наявності між контактуючими мовами звукових, структурних і семантичних розбіжностей.

Однак на початковому етапі навчання студентів англійської мови як другої іноземної, найбільш актуальним питанням є фонетична інтерференція, оскільки більшість процесу навчання спрямована на освоєння вимовних та слухових навичок [5, с. 21]. Узагальнюючи трактування різних лінгвістів, розуміємо фонетичну інтерференцію як «результат недотримання звукових та інтонаційних відмінностей між іноземними мовами, встановлення хибних відповідностей між ними» [1; 3; 7]. Іншими словами, при вивченні англійської мови як другої іноземної студенти переносять вимовну навичку німецької мови на англійську.

У результаті дослідження виявлено, що фонетична міжмовна інтерференція проявляється у заміні звуків англійської мови, у недотриманні послідовності фонем в словах англійської мови, у хибному ототожненні правил німецької та англійської мов. І хоча деякі науковці під інтерференцією в лінгвістиці розуміють «взаємодію мовних систем за умови двомовності, що складається або за контактів мов, або за індивідуального освоєння другої іноземної мови» [1, с. 197], яка виражається у відхиленні від норми в системі англійської мови під впливом німецької, перша іноземна (німецька) також може негативно впливати на другу іноземну мову (англійську).

Аналіз системних помилок у вимові студентів дозволив виділити такі аспекти, коли інтерференція німецької мови призводить до порушення основних фонетичних правил англійської. До них відносяться редукування ненаголошених голосних до нейтральних звуків; вокалізація [r] після довгих голосних, крім довгого [a:] тенденція вимовляти всі склади взаємопов'язано; намагання вимовити слово або склад з твердим приступом в англійських словах; системні порушення у сфері інтонації.

Значні відмінності фонетичної бази англійської від німецької є причиною багатьох труднощів при спробі опанувати вимовою і читанням багатьох англійських лексем. Найчастіше це проявляється у заміні звуків: [w] на [v]; [z] на [ts]; [s] на [z]; [dʒu], [dʒæ], [dʒe] на [ju], [ja], [je] відповідно; [s] на [ʃ]; [ɪ:] на [e:]; [æ] на [a] та [eɪ] на [aɪ], а також передача подвійних голосних одним довгим звуком, що характерно для німецькій мові.

Крім того, зіставляючи фонетичні системи німецької та англійської мов, можна помітити, що в англійській мові є звуки, які відсутні в німецькій, наприклад: [θ], [ð], [w], [з:], [æ] та ін. Але навіть там, де в обох мовах є однотипні фонеми, вони мають принципові відмінності, пов'язані з особливостями бази артикуляції порівнювальних мов. Наприклад, англійський довгий голосний [u:] нагадує за звучанням німецький [u:], «однак при вимові англійського звуку губи не так сильно округлені, як при вимові відповідного німецького звуку, і практично не випинаються, а язик відтягнутий назад так, що його кінчик відходить від нижніх зубів» [1, с. 77].

Явище інтерференції спостерігається частіше у випадках, коли у обох іноземних мовах є відповідні звуки; коли їх немає, явище інтерференції спостерігається рідше [5, с. 83]. До наступних типових проявів фонемної інтерференції в англійській мові студентів, які вивчають німецьку мову як першу іноземну, можна зарахувати підміну однієї фонеми англійської мови іншою, подібною за артикуляцією, але відмінною за звучанням. Поширені такі випадки заміни:

а) уживання фонеми [t] замість [d] як результат оглушення кінцевого дзвінкого [9, с. 95] згідно з англійськими словами, наприклад, *bad, sad,* що характерно для німецької мови;

б) уживання [z] замість [s] як результат дзвінкості глухого приголосного у позиції перед або між голосними [5, с. 91] в таких англійських словах, як *such, singular,* тобто ці слова вимовляються відповідно до правил читання німецької мови;

в) підміна нейтральної голосної в кінцевому ненаголошеному складі в словах з суфіксом -or

на голосну [o] [2, с. 43], як, наприклад, в англійських словах *lector, factor* і т.п.

Різновидом фонемної інтерференції вважається «алофонічна інтерференція, що проявляється у заміні одного алофона певної фонеми іншим» [1, с. 75]. Так, м'який варіант англійської фонеми [l] аналогічний німецькому [l], у результаті він нерідко з'являється на місті твердішого варіанта [l] наприкінці слова, наприклад, англійське *tall* та німецьке *Ball.*

Певні труднощі для студентів, які вивчають німецьку мову як першу, на етапі оволодіння англійської вимови створює вимова англійських голосних на початку слів, як, наприклад, у словах *artist, eat, after, ugly* і т.д. Тут відбувається перенесення навички вимови голосних з твердим приступом, що характерно для німецької мови, в англійську, де твердий приступ відсутній, адже для англійської мови притаманний вільний початок звуку.

Прояви просодичної інтерференції виражаються «у відхиленнях від норм англійської мови в інтонаційному аспекті» [9, с. 55]. Вважається, що «неправильна реалізація просодичних моделей надає мові іноземного акценту» [1, с. 76]. Крім того, вибір просодичної моделі, яка не відповідає мовленнєвій ситуації, викликає нерозуміння з боку реципієнта.

З-поміж інших просодичних помилок, то типовими є намагання студентів наголошувати перший склад в англійських словах, що є характерним для німецької мови, хоча англійська мова не має фіксованого наголосу.

При порівнянні просодичного оформлення німецького та англійського мовлення можна помітити, що просодичні моделі німецької мови значно ближчі до просодичних моделей української, ніж англійської, тому на рівні просодії відзначається інтерференція не лише з боку німецької мови, а й з боку української мови. Мовлення цих мов монотонніше, ніж англійське; для української та німецької мов не характерні різкі зміни руху основного тону, які можна спостерігати в англійській мові. Через це англійська мова здається більш емоційною, тому що для неї характерна різноманітність ядерних тонів, які виражають всілякі відтінки ставлення мовця до висловлювання. Так, при вимові слів із високим падінням основною помилкою студентів є посилення голосу замість розширення діапазону. Ще однією помилкою, яку роблять студенти, які вивчають англійську як другу на базі німецької мови як першої є нижча висота тону, з якою вимовляється перший наголошений склад низхідної шкали, у результаті відбувається звуження діапазону всього висловлювання. У мовленні такі студенти замінюють ядерний тон «падіння-підвищення» просодичною структурою «низхідна шкала та низьке підвищення».

Крім того, студентам важко перейти на правильну «вимову затональної частини висловлювання, яка в англійській мові складається з ненаголошених складів, що йдуть за останнім наголошеним і продовжують тон ядра» [5, с. 88]. Студенти, як правило, вимовляють їх більш енергійно – як ядерний тон. До прояву просодичної інтерференції можна зарахувати уривчасте читання та вимову слів в англійській фразі, адже англійській мові притаманна плавність на відміну від німецької, що досягається злитою вимовою наголошених і ненаголошених складів, при цьому студенти не звертають увагу на те, що ненаголошений склад зазвичай примикає до попереднього наголошеного.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, інтерференція є втручанням елементів однієї мовної системи в іншу, а результат цього втручання може бути як негативним, про що свідчать аналізовані приклади, так і позитивним, що сприяє адекватному перекладу і взаєморозумінню. Виявлення факторів інтерференції стосовно англійської мови як другої іноземної на базі першої іноземної німецької мови дозволяє попередити помилки, скоротити їх кількість та полегшити процес навчання, що відповідає завданням інтенсифікації навчального процесу. Перспективу подальших розвідок вбачаємо у дослідженні інтерференції німецької та англійської мов на граматичному рівні.

Література:

1.Bose I., Hirschfeld U., Neuber B., Stock E. Einführung in die Sprechwissenschaft. Phonetik, Rhetorik, Sprechkunst. Tübingen: Narr., 2013. 287 s.

2.Cabrelli Amaro J., Flynn S., Rothman J. (eds.). Third language acquisition in adulthood. Amsterdam: John Benjamins, 2012. 312 p.

3.Cabrelli J., Chaouch-Orozco A., González Alonso J., Pereira Soares S.M., Puig-Mayenco E., & Rothman J. (eds). Cambridge Handbook of Third Language Acquisition and Processing. Cambridge University Press, 2022.

4.Cenoz J. The influence of bilingualism on third language acquisition: Focus om multilingualism. *Language Teaching.* 2013. vol. 46 (issue 01). P. 71–86.

5.Crystal D.A Dictionary of Linguistics and Phonetics. London: Blackwell Publishing. 2008. 529 p.
6.Ecke P. Parasitic vocabulary acquisition, cross-linguistic influence, and lexical retrieval in multilinguals. *Bilingualism: Language and Cognition.* 2015. Vol. 18. No 2. P. 145–162.
7.Hickey R. Language Contact. Reconsideration and Reassessment. *The Handbook of Language Contact.* London: Blackwell Publishing. 2010. 863 p.
8.Kishe A. Language Contact. Paris: DL2A – BULUU PUBLISHING GHANA, 2017. 146 p.
9.Lauterbach E. Sprechfehler und Interferenzprozesse beim Dolmetschen. *Europäische Hochschulschriften.* Reihe XXI. Linguistik. Bd. 338. Frankfurt am Main, 2009.
10. Muhvić-Dimanovski V. Languages in Contact. Linguistic Anthropology. Ed. By Anita Sujoldzic. Zagreb: EOLSS Publications, 2009. 332 p.
11. Thomason S.G. Language Contact: An Introduction. Edinburgh:Edinburgh & Washington, DC: Edinburgh University Press & Georgetown University Press, 2001. 240 p.

References:

1.Bose, I., Hirschfeld U., Neuber B., Stock E. Einführung in die Sprechwissenschaft. Phonetik, Rhetorik, Sprechkunst. Tübingen: Narr., 2013. 287 s.
2.Cabrelli Amaro, J., Flynn, S., Rothman, J. (eds.). Third language acquisition in adulthood. Amsterdam: John Benjamins, 2012. 312 p.
3.Cabrelli, J., Chaouch-Orozco, A., González Alonso, J., Pereira Soares, S.M., Puig-Mayenco E., & Rothman J. (eds). Cambridge Handbook of Third Language Acquisition and Processing. Cambridge University Press, 2022.
4.Cenoz, J. The influence of bilingualism on third language acquisition: Focus om multilingualism. *Language Teaching.* 2013. vol. 46 (issue 01). P. 71–86.
5.Crystal, D.A Dictionary of Linguistics and Phonetics. London: Blackwell Publishing. 2008. 529 p.
6.Ecke, P. Parasitic vocabulary acquisition, cross-linguistic influence, and lexical retrieval in multilinguals. *Bilingualism: Language and Cognition.* 2015. Vol. 18. No 2. P. 145–162.
7.Hickey, R. Language Contact. Reconsideration and Reassessment. *The Handbook of Language Contact.* London: Blackwell Publishing. 2010. 863 p.
8.Kishe, A. Language Contact. Paris: DL2A – BULUU PUBLISHING GHANA, 2017. 146 p.
9.Lauterbach, E. Sprechfehler und Interferenzprozesse beim Dolmetschen. *Europäische Hochschulschriften.* Reihe XXI. Linguistik. Bd. 338. Frankfurt am Main, 2009.
10.Muhvić-Dimanovski, V. Languages in Contact. Linguistic Anthropology. Ed. By Anita Sujoldzic. Zagreb: EOLSS Publications, 2009. 332 p.
11.Thomason, S.G. Language Contact: An Introduction. Edinburgh:Edinburgh & Washington, DC: Edinburgh University Press & Georgetown University Press, 2001. 240 p.